

О ВРЕДНОСТИМА, ЗАПРАВО

Ненад Николић, *Проблеми савремене књижевне историје: критичка пролегомена за обнову националних књижевности и њихових историја*, Академска књига, Нови Сад 2015

Да неким чудом живимо у свету у коме би пропедутички разлог за писање расправа о историји теорије књижевне историје био сувишан, студија Ненада Николића могла би се читати као авантуристички роман. Његов би сиже почињао тиме што се заједно са помало егзотичном јунакињом, у тренутку перипетије, питамо *како се све ово догодило*, али би се и њене авантуре – аргументација ове књиге – могле пратити с миром поуздања у уобичајени крај таквих прича. Да тај свет није наш раскрива се већ у уводу, где нас аутор суочава са традицијом „необавештености и незаинтересованости” наше академске заједнице када су у питању ствари теорије и терминологије књижевне историје. Важност питања које покреће аргументацију књиге читалац може да препозна већ и у утиску да га данас заправо пре запањује учешће Ханса Роберта Јауса на скупу о функцији и рецепцији књижевног дела у организацији Института за књижевност 1967. године него изостављање два значајна историчара књижевности, Јована Деретића и Милорада Павића, са скупа о књижевној историји Српске академије наука и уметности скоро 20 година касније. То студију Ненада Николића на самом почетку чини не само књижевнонаучним гестом већ и гестом културне политике.

Николић се бави новим елементом књижевног живота у последњих 25 година, процесом „обнављања интересовања за теорију књижевне историје, које је водило стварању транснационалних историја књижевних култура”. У њему је уочена промена начина на који су националне књижевности и њихови културни контексти представљени у односу и на националне и на компаративне историје књижевности. Аутор мапира овај процес анализама чворних тачака његовог развоја – два зборника теорије књижевне историје и једног, односно два зборника самих историја (*Преиспитување књижевне историје: дијалог о теорији* из 2002, који су уредили Линда Хачен и Марио Валдес, њиме припремљеним књигама *Књижевне културе Латиинске Америке* (2004) и *Писање књижевне историје: одабране средњоевропске њерсејектине* (2006) Дарка Долинара и Марка Јувана и четвортомним зборником *Историје књижевних култура Источно-средње Европе*, уредника Марсела Корнис-Поупа и Цона Нојбауера, довршеног 2010. године).

Ово интересовање отворено је крајем шездесетих година у кризи традиционалне, и полемици Ренеа Велека и Ханса Роберта Јауса о могућности *нове* књижевне историје. Кроз њихове се ставове Николић елегантно креће указујући на гадамеровско порекло и рикеровско исходиште

Јаусове концепције, али и, још важније, на *улог* због кога Велек бира да оспори могућност заснивања књижевне историје на другачијим темељима – очување уместо проблематизације супстанцијалности књижевности као посебне уметности. Да је избор да се на овом месту започне излагање о овим проблемима крајем двадесетог и почетком двадесет првог века добар показује се и тиме што се у њему већ начелно налазе сва могућа решења почетног сукоба, а Велекова ситуација изгледа парадигматска за моменат избора који се *мора* начинити.

Два су основна проблема традиционалне историје књижевности централна за анализиране приступе: приповедност књижевноисторијске приче и избор и утемељење вредности којом се таква прича валидира. У оба случаја повлачи се и насилно бива избрисан појам нације, што отвара простор за мање или више прикривен рад идеологије, вођен унапред прописаним морално-политичким идеалом постнационалности. У првом степену, прекидање веза између две кључне тачке воде до оксиморонских конструктора „мањинске историје књижевности”, односно „хипертекстуалног архива”, у којима књижевноисторијске приче престају да буду историје у смислу простора у заједници деливог, осмишљеног говора о (књижевној) прошлости, отворено или прикривено остављајући идеологији да диктира њен ток и пожељни смисао. Почетак другог степена Николић лоцира у одустајању Марија Валдеса од рикеровски засноване концепције ефективне књижевне историје, бирајући идеолошки циљ постнационалности као кровни критеријум писања књижевноисторијске приче уместо херменеутичког захтева за редефинисањем појма националне књижевности пред који га теоријско промишљање доводи. У коначном исходу – какав се детаљно испитује на примеру *Историја књижевне културе Источно-средње Европе* – уз фундаменталну незаинтересованост за историју, обесмишљена је сама књижевност и сведена на инструмент за наметање пожељне политичке визије. То су идеје „западног либерализма, глобалног капитализма и Џорџа Сороса”, са императивом промене културног идентитета нација. У оба случаја неопходно је нацију свести на само један облик разумевања овог феномена, супстанцијалистички, органски и затворен, да би се као таква одбацила, откривајући у уклањању „измишљеног непријатеља” коначни циљ свог пројекта.

Све ово студију Ненада Николића чини и политичким гестом.

Насупрот анализираном, у закључном теоријском уопштавању Николић нуди залагање за херменеутичку књижевну историју какво је већ концептуализовано у његовој претходној књизи, над књижевноисторијском мишљу Јована Деретића. Она је захтев за *завршеном, ошвореном*, историјом као простором *саморазумевања*, чији се смисао обликује у *ословљавању прошлости* као *традиције заједнице* чији се осећај заједништва на њој темељи, са освешћењем *конструисаности* али и неизбежности њеног *приповедног* карактера. Такво њено осмишљавање показује

се као место потврде вредности књижевности, не само у разумевању зашто је „концепт националне књижевности нужан да би компаратистика имала смисла” већ омогућавањем да њен смисао не остане трајно нем, јер је тек тако могуће поставити јој питања која су за нас битна.

О ауторовој сензибилности и за недостатке, али и о свести о разлозима због којих се *избор* чини на сваком кораку писања књижевноисторијске приче, добар се увид стиче стављањем напредо претходне ауторове књиге, *Геометрије прошлости*. Бавећи се критички у њој такође несавршеним, књижевноисторијским остварењима Јована Деретића, али несавршеним тако да остају и *историја*, и историја *књижевности*, Николић обема књигама описује две половине круга у коме се детаљно излажу не само питања унутар проблема *како је књижевна историја могућа* већ се у њему и потврђују књижевност и књижевна историја као вредности.

У томе се огледа утемељеност и политичког геста који није тек супротстављање једне идеолошке позиције другој. Инсистирање на појму нације није аргументовано њеним наслеђеним значајем потеклим из последња два века историјског развоја идеје *шита књижевности јесте*, иако је за нас она кључно обликована управо из те испреплетености. Уместо тога, отвореност да се на крају запита и о могућности *одумирања и ишчежавања* нација показује спремност ове студије да и сама буде специфична књижевна (и)историја, обликована управо на начелима која теоријски разматра, полемички пречишћује и херменутички проблематизује.

Дуња РАНЧИЋ

СЕВЕР, МЕТАФОРА КОЈА ДИШЕ

Гордана Ђилас, *Север, удаљен звук*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево 2015

Да би се тумачила поезија, мора ли се бити песник?! Чини ми се да је ипак „само” довољно да стихови рефлектују ону топлоту коју поседују велике мисли/идеје умртвљене на папиру, а оживљене сваким новим читањем, па да постану инспирација једног тумачења. А стихови Гордане Ђилас греју читаочеву мисао чак и када назив њене песничке збирке гласи *Север, удаљен звук*. Та топлота, која шири асоцијативно поље реципијента, проистиче из откровења које читалац осећа када чита стихове који, усредсређујући се на интроспективно, најбоље описују природно окружење и обратно – стихови који говорећи о натуралном заправо нијансирају све мене душе. На таквој врсти поетичког реципроцитета